

Varga Emőke

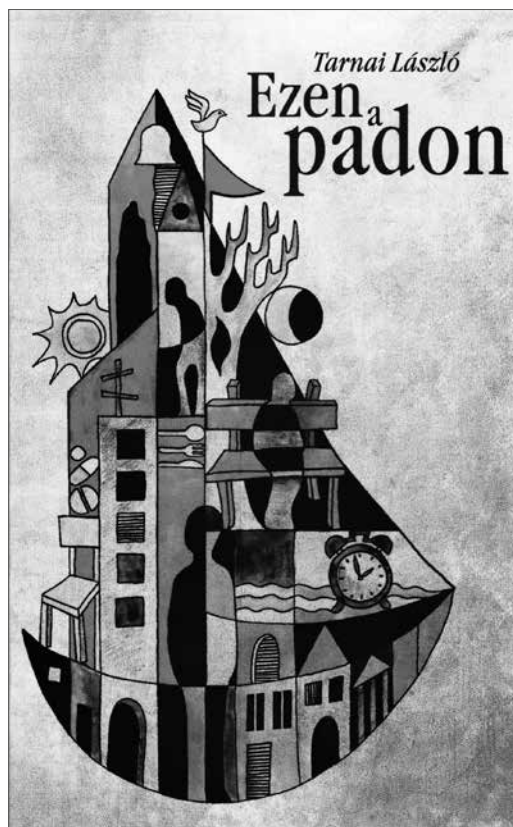
Szövegre felelve

● Pusztai Virág kiállítása a Csillag téri fiókkönyvtárban

Azzal a nyilvánvaló megállapítással kezdem, hogy Pusztai Virág *Szövegre felelve* című tárlata *illusztrációkat* mutat be. Nem „egyszerűen” grafikákat, kollázsokat, festményeket, rajzokat tehát, hanem illusztrációkat és könyvborítókat. De a jelzõt nyomban vissza is kell vonnom, mert ahhoz, hogy a kiállítás alkotásaihoz közelebb kerüljünk, hangsúlyozni kell, versekkel, novellákkal és regényekkel nyomtatásban együtt közölt műveket látunk itt. Vagyis legalább annyira differencia specifikus, mint magától értetődő az, hogy e képek illusztrációk.

E megállapítást emblematikusan fejezi ki Lenert (Móger) Tímea *Kollázs-kötetének* borítója, melyen az egymásba fonódó, a jelentés-egész mint cél eléréseért együtt munkálkodó képi elemekből – a repülő madarak figuráiból – megképzett felület közvetlenül teszi láthatóvá a megjelenítésre váró szavakat. A madárszárnyak körbefonják, bekeretezik a szöveget, miközben a sraffozás a nyelv rétegétől (a szöveg képétől) elemeli a figurák síkját, így a szemünk számára olyan hely teremődik, melyet hajlamosak vagyunk a médiumok egymásra reflektálásának helyeként értelmezni. A kép tehát e borítón kvázi metaviszonyba helyezi önmagát, nem pusztán egy témát, de annak reprezentálása módját is, azt is – hogy a grafika mint illusztráció csak az illusztrált szövegművel együtt válik azzá, ami – érzékelhetővé teszi.

Egy autonóm képi alkotást a képi jelek összjátéka alapján ítélünk meg. Mérlegeljük, harmonikusak-e a színek és a formák, kiegyensúlyozott-e a kompozíció, átgondolt-e a figura és a háttér viszonya stb., és akár úgy találjuk, hogy igen, akár úgy, hogy nem, a jelentést a képből kiindulva, a képre vonatkoztatva, a képhez visszatérve, a képben keressük. Az illusztrációval más a helyzet. Kétszeresen, nézőként és olvasóként is számon kérjük, nemcsak a vizuális jelek összjátéka, de a szövegreferencia minősége alapján is

megítéljük. E kiállítás anyaga minden bizonnyal mindkét szempontból kiállja a próbát – Pusztai Virág alkotásai figurális és referenciális jellemzőik folytán is figyelmet érdemlő, értékes munkák. Kiváltképp igaz ez a *Kurta élet* grafikáira, melyek, miközben minden kétséget kizáróan törekszenek arra, hogy az egyes történetek szereplői, valamint a szereplők és a tárgyi világ elemei közötti viszonyokat szöveghűen jelenítsék meg, aközben, elsősorban a síkkompozícióból következően, mint ikonikus elemegyettesek, tagadhatatlanul saját világot is teremtenek.

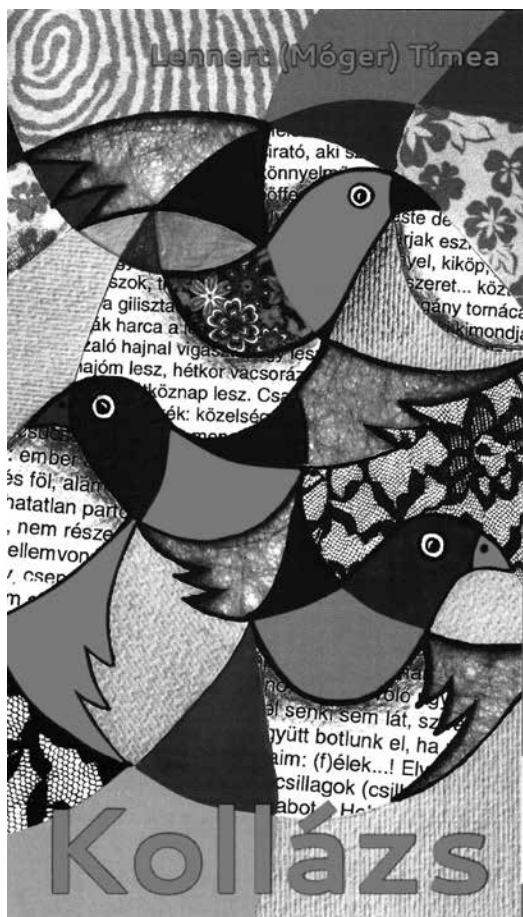

A *Kurta élet* olvasói jól tudják, hogy Bene Zoltán kötete olyan történetekből épül fel, melyek labirintusszerűen vezetnek beljebb és beljebb az elbeszélő emlékeibe: a narratívák egymásba fonódnak, ám a kapcsolódási pontoknak sem a száma, sem a ritmusa, vagyis sem a narratívák és idősíkok mennyisége, sem strukturális mélysége nem rendelődik alá semmiféle előre kiszámítható szabályszerűségnek. Annál inkább nem, mert a dolgok közti viszonyok az elbeszélés előrehaladtával váratlanul irracionálissá válnak, a tapasztalati világ nem ad fogódzót a befogadónak, aki ismereteit ezért egyre inkább kizárólag a szövegből nyert információkra alapozhatja – ebben az értelemben tehát a textus útvesztőjének kiszolgáltatottjává válik.

Az egymásba épülő, az egymásból következő, ugyanakkor többhelyütt *labirintusszerűen* kapcsolódó képi elemek referenciális játéka jellemzi Pusztai Virág rajzait is. Ha például az *Ébredések* illusztrációján az alakokat az elbeszélésre alapozva kíséreljük meg azonosítani, annyiban minden bizonnyal sikerrel járunk, hogy bennük evidensen nőkre és férfiakra, több szereplő együtte-

sére ismerünk. De nem mondható el ugyanez a „mennyiség” szempontjából, hiszen a novella szerint öt férfit és öt nőt kellene látnunk a képen, valójában azonban csak egyetlen pörgekalapos férfit és két nőalakot (továbbá egy szövegrefereens halat) jelenít meg az illusztráció. Nyilvánvaló, a szöveghűségnek – sem az *Ébredések* grafikáján, sem másutt – nem a pontos számszerűség a kulcsa. Szöveg és illusztrációja kapcsolata a struktúra mélyebb rétegeiben fedezhető fel, elsősorban a technében (mindkét médiumot az álom és a virtuális valóság történései közti egyensúlyozás jellemzi) és a vele összefüggő, már említett labirintusjellegben.

Ez utóbbinak, úgy vélem, az a lényege, hogy a kép a tekintetet egy bizonyos logika szerint kezdi el irányítani, majd váratlanul megköveteli, hogy új tapasztalási módnak vessük alá magunkat. Ám amikor ezt megtesszük, kiderül, ez az út sem abszolút, önmagában nem vezet el a képegész érzékelésének lehetőségéhez. Az első logikai elv a hely-személy szemantikai kapcsolaton alapul (az egymásba nyíló történeteket a matrijoska-babaszerű szereplő-együttetek rep-

rezentálják), melyet felülír – legalábbis akkor, ha a szereplőket elkezdjük megszámlálni – a csak a képi elemek ritmusa által létrehozott forma elve. A grafika egyes részleteit ugyanis kizárólag a látványra hagyatkozva, tehát nem a szövegreferencián alapuló jelentés szerint kezdjük egymásra vonatkoztatni, működni engedjük a formai analogonokat, azaz észre vesszük, hogy egy bajusz egy közepén kettéválasztott női frizurával, a suba díszje egy végtaggal, egy lábfej egy csizmasarokkal, két kar íve egy csípő vonalával stb. képezi meg a kettős észleleti képet. E folyamat (észlelésünk előirányozottságának ez a szakasza) addig tart, míg e szemantikai játékot meg nem próbáljuk minden egyes önálló háttérvonallal rendelkező képi elemre kiterjeszteni. Mert abban a pillanatban, ahogy ez megtörténik, a tekintet irányítását a jelentéssel nem bíró ikonikus elemek veszik át, hatalmába kerít bennünket az a kérdés, hogy a fekete és a fehér, az árnyalt és az egynemű felületek, az ovális és a szá-

bálytalan formák stb. váltakozásának ritmusát vajon milyen elv hozhatta létre. Ez az izgalmas, az utak bejárhatóságának, a mezsgyék átléphetőségének kérdéseit firtató, a kiállítás illusztrációit alapvetően meghatározó alkotói eljárás persze nemcsak a Kurta élet grafikáit dominálja. Variációi felfedezhetők a többi képsorozatban is, például a fotórészletek felhasználásával készült *Szeged effekt* illusztrációiban és a képsíkok egymásba építésével/forgatásával kísérletező Paulovics-grafikákban.

Az illusztráció önálló típusaként határozhatjuk meg a borítót, a „könyv arcát” (Tamkó Sirató Károly), amely tematikus szempontból lényegében kétféle lehet: vagy a szöveg képi eszenciájaként vagy imperatívusaként funkcionál, azaz vagy sűríti, szintetizálja a történeteket, montázsát adja a verseknek, novelláknak, vagy egy-egy jellemző eseményt, figurát, szereplőt és tárgyak közti kapcsolatot kiemelve hívja fel a figyelmet a könyvre. Az előbbi típus narratív karakterű, az utóbbi közel van a plakát műfajához. A kiállításon látható borítók elsősorban az előbbi képszerkesztési elvet követik, apró részletek egymáshoz illesztésével az elemeire bontott, „szétszerelt” szövegegész újrastrukturálásával valósítják meg a reprezentációt. Jellemzőjük a rafinált, sokrétű és igen cizellált kontakt-képzési eljárásokon alapuló építkezés. Különösen igaz ez például a kassági szöveg- és képvilággal igazi stílári játékot folytató Wagner úr-kollázsra.

Pusztai Virág illusztrációi nemcsak szépek és a „forrás”-szövegre sokrétűen reflektálók (többféle hangon „felelnék”), de megkonstruálják saját védjegyüket is. E a három jellemző mindegyike önmagában is elegendő volna ahhoz, hogy a kiállítás anyagát mindenkinek jó szívvel ajánljam.